

Tema 13. L'educació social en el sistema penitenciari català

Esquema

- I. Educació social, drets i reinserció social
- II. El Programa marc d'educació social
  - 1. L'educació social com a àmbit educatiu als centres penitenciaris
  - 2. Característiques del Programa marc d'educació social
  - 3. Metodologia de les accions educatives
  - 4. Àmbits de l'educació social dins l'estructura curricular del PMOC
- III. L'educació social als centres penitenciaris en l'actualitat
  - 1. Professionals, recursos, planificació i oferta d'activitats
  - 2. Els programes marc
    - a. Directrius per a les biblioteques de presó de Catalunya
    - b. Programa marc de les arts visuals, plàstiques, escèniques i audiovisuals
    - c. Programa marc d'educació per a la convivència en la diversitat
    - d. Programa marc d'activitat física, exercici físic i esport
    - e. Altres programes

I. Educació social, drets i reinserció social

L'educació social és una metodologia a través de la qual es generen contextos educatius i accions formatives que possibiliten la incorporació de les persones a xarxes socials a través de les quals poden desenvolupar la seva sociabilitat i la participació social. Aquestes accions fomenten també la promoció cultural i social, que es concreta en una ampliació de les possibilitats d'accés de les persones a recursos educatius, laborals, de lleure i de participació social.

L'educació social –com a part de l'educació en general– aporta amb les seves accions l'acompliment del dret a l'educació proclamat en diferents textos fonamentals. L'article 26 de la Declaració universal dels drets humans de 1948 consagra que «tota persona té dret a l'educació» i que «l'educació ha de tendir al ple desenvolupament de la personalitat humana i al reforçament del respecte dels drets humans i de les llibertats fonamentals. Ha d'afavorir la comprensió, la tolerància i l'amistat entre totes les nacions i tots els grups socials o religiosos, i la difusió de les activitats de les Nacions Unides per al manteniment de la pau».

L'article 27 de la Constitució Espanyola de 1978 recull aquest dret i proclama que «tothom té dret a l'educació» i que «l'educació té com a objecte el ple desenvolupament de la personalitat humana en el respecte als principis democràtics de convivència i als drets i a les llibertats fonamentals».

Com es desprèn d'aquests enunciats, l'educació és en si mateixa un dret i és també la via per aconseguir el gaudiment i la vigència d'altres drets, vinculant les persones amb la comunitat, amb els seus contextos socials.

Situant-nos en l'àmbit penal i penitenciari, el sentit de les penes privatives de llibertat té una relació estreta amb els processos educatius: «les penes privatives de llibertat i les mesures de seguretat han d'orientar-se vers la reeducació i la reinserció social» (article 1 de la Llei orgànica general penitenciària, LOGP). Aquesta reeducació i reinserció social s'aconsegueixen mitjançant el tractament penitenciari, definit com «el conjunt d'activitats dirigides directament a la consecució de la reeducació i la reinserció social dels penats» i que la seva finalitat és «fer de l'intern una persona amb la intenció i la capacitat de viure respectant la Llei penal, així com de subvenir a les seves necessitats. Amb aquesta finalitat, cal procurar, en la mesura possible, desenvolupar en ells una actitud de respecte a si mateixos i de responsabilitat individual i social respecte a la seva família, al proïsme i a la societat en general» (article 59).

Així doncs, l'educació en general, i l'educació social en particular, té –junt amb d'altres disciplines i metodologies– un paper destacat i coadjuvant a la missió d'aconseguir la reinserció social de les persones condemnades a penes privatives de llibertat.

II. El Programa marc d'educació social

1. L'educació social com a àmbit educatiu als centres penitenciaris

L'educació social s'ha anat consolidant com a àmbit educatiu d'intervenció als centres penitenciaris i s'ha constituït en una resposta important a les necessitats educatives que es presenten en aquest medi social.

Les accions que conformen l'educació social s'emmarquen en l'educació no formal: el conjunt de mitjans educatius amb objectius definits que no formen part del centre educatiu o de formació.

Les accions educatives no formals són institucions educatives que tenen lloc fora de l'àmbit escolar. Són accions educatives intencionals i metòdiques. Es donen en una gran varietat d'espais i els seus caràcters són socioculturals i lúdics, i també socioassistencials.

Els seus objectius en trets generals són, entre altres :

- Permetre el coneixement de l'entorn a partir del treball d'aspectes cívics.
- Oferir la possibilitat d'aprendre amb altres persones de característiques diferents; com pot ser la cultura, la situació familiar, la procedència, etc.
- Desenvolupar la convivència, el respecte i la tolerància de cadascun a partir de la relació amb altres membres del grup.

Les accions educatives relacionades amb l'educació social que es desenvolupen als centres penitenciaris s'emmarquen dintre de l'àmbit de l'educació no formal i les característiques dels programes venen definides pel mateix àmbit educatiu en el qual s'emmarquen, més concretament podem destacar:

- Intenció expressament educativa: els programes tenen una clara intenció educativa i plantegen uns objectius de canvi i de desenvolupament integral dels participants.
- Dirigits a tota la població interna: adults, joves i dones, independentment de les característiques dels mòduls residencials on es troben.
- Atenció a necessitats i interessos concrets: els programes d'educació no formal responen a unes necessitats socials i personals, de coneixements, de participació, d'implicació, per poder participar en la seva dinàmica.
- Utilització de metodologies actives i participatives: en el desenvolupament d'aquests programes es requereix una metodologia que sigui capaç de dinamitzar tant individualment com col·lectivament, per facilitar la participació i la implicació dels participants.
- Escassos requeriments acadèmics: la participació en aquests programes no ha de requerir una formació acadèmica específica si no és indispensable.
- No es donen títols, però sí diplomes i/o certificats: aquests programes no pertanyen a l'educació formal i, per tant, no es donen títols. En alguns casos, depenent de l'activitat, es poden donar diplomes o certificats. Si es poden acreditar les formacions, cal fer-ho.
- Temporalització variable: la temporalització pot ser mensual, trimestral, setmanal, depenent de les necessitats a què respongui.
- Continguts molt contextualitzats: els continguts són contextualitzats amb l'entorn immediat del participant i les seves experiències i tenen components lúdics, creatius, solidaris (necessitat d'obrir-se participant i fent partícip tothom) i festius que afavoreixen l'adquisició de coneixements, el desenvolupament de capacitats i el domini d'habilitats o destreses. Ajuden al descobriment personal de capacitats i destreses d'acord amb els principis d'aprenentatge significatiu.
- Promouen marcs de trobada amb l'exterior, ja sigui dins o fora del centre, que serveixen per facilitar la dinamització de les relacions interpersonals i la participació social o la posada en pràctica dels coneixements i les habilitats adquirits a l'interior del centre.

L'educació social als centres penitenciaris, doncs, persegueix l'adquisició per part dels interns de:

- Coneixements i habilitats
- Foment del lleure responsable
- Desenvolupament del pensament prosocial
- Prevenció i millora de la salut i la qualitat de vida

2. Característiques del Programa marc d'educació social

Per tal d'orientar les accions en què es concreta l'educació social, l'any 2003 va entrar en vigor el Programa marc d'educació social (PMES) als centres penitenciaris.

Les accions socioeducatives que es deriven del PMES s'estructuren i s'organitzen per convertir l'espai social del centre penitenciar en un espai participatiu i dinàmic amb l'objectiu d'enriquir la vida dels seus integrants per mitjà de l'aprenentatge i l'intercanvi (comunitat educadora). A través d'aquestes accions s'atenen les

necessitats educatives individuals, emmarcades en el contextos socioculturals de les persones, i s'intenta incidir en les interrelacions persona/comunitat que se'n deriven.

El PMES considera que el camp de l'educació social no és exclusiu dels educadors socials, sinó que involucra diversos professionals que operen en diferents espais, amb diferents metodologies, i duen a terme activitats diverses (monitors artístics i esportius, bibliotecaris, mediadors interculturals, entre d'altres), tot i que els educadors socials siguin els professionals destacats dintre d'aquest àmbit.

El PMES destaca que les accions educatives han d'estar orientades per la consideració positiva de les persones a les quals involucra i pel respecte dels seus drets fonamentals, i tenir present l'ordenament jurídic que en regula la pràctica.

Aquestes accions educatives han d'orientar-se pels principis següents:

- a. Han de potenciar l'autonomia de les persones mitjançant estratègies educatives que afavoreixin el seu desenvolupament integral, que fomentin la consciència de comunitat i de la interdependència entre els seus membres.
- b. Han d'atendre tant el procés general de socialització dels individus com les situacions d'inadaptació social i de risc i han d'incidir en l'etiologia delictiva i les dificultats associades. Han d'incidir, doncs, tant en el desenvolupament de valors socials com en intentar superar els problemes derivats de la situació de marginació i exclusió que pateixen determinats grups socials. Tot això en consonància amb el sentit de la reinserció social que la Constitució espanyola i la LOGP defineixen per les penes privatives de llibertat.
- c. Han de promoure les capacitats i les pràctiques que condueixen a tractes interpersonals respectuosos i que a la vegada permetin la integració positiva de les persones en la vida comunitària.
- d. Han d'atendre les particularitats de l'àmbit institucionalitzat i, per tant, han de ser dinamitzadores d'uns espais socials, d'acord amb la concepció de *comunitat educadora*.
- e. Han d'estar orientades per un principi de transversalitat i involucrar els diversos professionals de l'educació que operen en diferents espais, amb diferents metodologies, i duen a terme activitats diverses, malgrat que els educadors socials siguin els professionals destacats dintre d'aquest àmbit.

3. Metodologia de les accions educatives

La metodologia que es proposa per al desenvolupament de les accions educatives ha d'atendre, doncs, tant els aspectes individuals com els socials:

- L'atenció dels aspectes individuals es basa en la metodologia definida al Programa d'atenció individualitzada.

- L'articulació dels aspectes individuals i els col·lectius es basa en la metodologia de l'animació sociocultural (ASC).

L'atenció individualitzada es du a terme a través de l'acció tutorial, la qual constitueix el vincle educatiu entre l'intern i el professional referent (educador social) que fa l'acompanyament de l'intern durant la seva condemna. L'acció tutorial es planteja com una metodologia d'acció educativa. D'una banda, és la via per la qual l'educador social pot incidir i donar respostes a les capacitats, habilitats, interessos i necessitats detectades en l'intern, i oferir-li recursos o un espai per trobar respostes. De l'altra, una de les tasques derivades de l'acció tutorial és l'elaboració del Programa individualitzat de tractament (PIT), que es construeix en estreta relació entre el professional, l'equip multidisciplinari i l'intern. El punt de partida de l'elaboració del PIT és la identificació dels factors de risc i de les necessitats criminògenes i relacionades amb la responsivitat, que es fan correspondre amb els objectius que s'han de treballar durant les diferents etapes de compliment de la condemna. D'acord amb aquests objectius es defineix l'itinerari que l'intern ha de fer al llarg de la condemna i que es concreta en la seva integració en diferents programes i subprogrames del PMOC.

L'animació sociocultural (ASC) és una metodologia participativa que estimula, afavoreix i, al mateix temps, genera dinàmiques d'interacció (social, cultural i educativa) i de dinamització entre els membres de la comunitat.

D'entre les característiques d'aquesta ASC destaquem que:

- parteix dels individus i tendeix a una dimensió comunitària: té una vessant individual i una col·lectiva, grupal, comunitària.
- es basa en la participació: les persones són subjectes actius de la seva pròpia formació i intervenen en les diferents fases (disseny, processos, avaluació).
- té un sentit globalitzador: interrelaciona les dimensions social, cultural i educativa dels processos que desenvolupa.
- està orientada al canvi: té una finalitat de canvi i de transformació de la realitat, a partir de les necessitats educatives que es detecten.

Així, la metodologia de l'animació sociocultural permet una incidència progressiva des dels nivells *micro* (els grups d'activitat, el mòdul) als nivells *macro* (el mateix centre penitenciari, els actes de participació intercentres...) i de la comunitat (la família, el barri, la ciutat, la societat, en general).

Aquesta metodologia, com a recursos, disposa dels *grups*, les *xarxes* i els *espais*.

Els *grups* tenen una importància destacada en l'acció educativa. La seva incidència es pot concretar en grups vinculats als programes i subprogrames del PMOC i que atenen interessos o necessitats dels interns, o en el *grup base sociocultural*, com ara les *comissions d'interns*.

El model de participació a centres penitenciaris té com a objectiu l'apoderament dels interns. Cal cercar una major participació dels interns en la presa de decisions i en la

dinàmica dels centres i crear els espais adequats perquè pugui ser així. Algunes fórmules són les comissions d'interns, les assemblees, els programes amb gestors culturals o promotors cívics o la xarxa d'intercanvi de coneixements entre altres. En el cas del programa de gestors culturals, per exemple, es forma els interns perquè s'integrin dins la dinàmica d'activitat cultural i esportiva del centre, i liderin l'organització i el foment de l'activitat als centres; sobretot en l'àmbit de l'ocupació del temps de lleure i en cap de setmana.

En el cas dels *grups formatius*, el procés educatiu pot tenir diversos graus de desenvolupament, des de nivells estrictament grupals fins a nivells més comunitaris. El *grup base sociocultural* es planteja com un instrument per impulsar accions educatives i el constitueixen persones que pertanyen a la comunitat d'interns i professionals. Dóna suport a les accions educatives i amb la seva tasca ha de possibilitar que les accions educatives tinguin continuïtat i estabilitat per configurar així l'espai social com un espai participatiu i dinamitzat (comunitat educadora).

Les *xarxes* com a recurs es configuren com a xarxes d'intercanvi de coneixements: un teixit de recursos materials i humans en el qual tant les persones com els grups es converteixen en agents educatius, i alhora són en si mateixos recursos de la xarxa.

L'*espai* com a recurs, per mitjà de la incidència de l'animació sociocultural, es va transformant de l'espontaneïtat i la informalitat cap a espais educatius dinàmics orientats per objectius i finalitats explícites i caracteritzats per la convivència, l'obertura a tothom i la transversalitat.

En la xarxa d'intercanvi de coneixements, els interns posen al servei de l'organització els seus coneixements, capacitats i habilitats per tal que altres interns en puguin gaudir. En aquest cas, l'intern porta a terme una activitat formativa, cultural, artística, esportiva o de creixement personal, que monitoritza l'activitat i es converteix així en un agent educatiu. Aquestes activitats tenen el seu reconeixement al PMOC, a l'àrea de competències per la relació.

4. Àmbits de l'educació social dins l'estructura curricular del PMOC

Les accions de l'educació social es configuren com a programes i subprogrames recollits al PMOC, a partir dels quals es defineixen itineraris que s'adapten tant a les diferents necessitats i interessos de les persones com a les diferents etapes de la seva vida, al mateix temps que es constitueixen en un dels recursos principals de la intervenció socioeducativa.

L'àmbit de salut i el desenvolupament personal inclou totes les activitats dirigides a fomentar una millora en l'autocura dels interns i les internes i un millor control de la seva salut (física, emocional i d'habilitats bàsiques) per assolir una millor qualitat de vida. Les activitats incloses en aquest àmbit també faciliten l'adquisició de les habilitats bàsiques que permeten provocar canvis en les dificultats d'adaptació personal que configuren la base d'algunes activitats delictives.

S'han d'entendre els conceptes de salut i qualitat de vida com a percepció de l'individu, de la seva posició en la vida, en el context de la cultura i els sistemes de valors on viu, i en relació amb els seus objectius, expectatives estàndards i preocupacions. La qualitat de vida està relacionada amb el grau de satisfacció que té la persona respecte de la seva situació física, el seu estat emocional, la seva vida familiar, amorosa i social, així com el sentit que atribueix a la seva pròpia vida (OMS, 1994).

L'educació física i esportiva ha de facilitar la millora de la qualitat de vida, estimulant les capacitats cognitives, motores, emocionals i socials de la població, potenciant el desenvolupament integral de la persona i compensant els efectes negatius de la privació de llibertat. Ha d'enfortir els valors de l'autoestima, la superació i la col·laboració, i afavorir la creació d'hàbits higiènics i saludables. L'activitat física i la pràctica esportiva ha de forjar actituds, valors i normes que permetin viure en societat, i canalitzar el control de les emocions, els impulsos agressius, l'ansietat i la frustració que genera el context penitenciari.

L'àmbit del context jurídic, social i cultural inclou totes les activitats dirigides a adquirir habilitats i competències que permetin adaptar-se millor a la complexitat de la societat actual, provocar canvis en les creences i valors que es troben a la base d'algunes activitats delictives, potenciar l'expressió i les capacitats artístiques i culturals de la població interna, incrementar els seus coneixements culturals i dotar-los d'informació i habilitats jurídiques que els permeti també una adaptació millor a l'entorn penal i penitenciari.

L'àmbit d'atenció especialitzada inclou totes les activitats dirigides a provocar i mantenir el canvi en les variables relacionades directament amb els factors etiològics més habituals de l'activitat delictiva i que s'utilitzen per prevenir i/o reduir el risc de reincidència. Alguns dels programes i subprogrames corresponents a aquest àmbit necessiten realitzar amb valoració positiva els subprogrames previstos als itineraris d'intervenció.

Els educadors socials, per la seva qualificació professional, també participen en aquest àmbit de l'atenció especialitzada. Les activitats que s'inclouen en aquest àmbit atenen els objectius relacionats amb situacions de risc que poden patir les persones en relació als fets delictius i es relacionen amb els programes d'atenció especialitzada (tractament de la violència i de les addiccions).

L'educació social en l'àmbit penitenciari, en aquest tipus de programes, incideix en l'etiologia delictiva i les dificultats associades. Per tant, l'acció educativa se centra en les conductes, actituds, capacitats, potencialitats i interessos dels interns per promoure el canvi del mateix subjecte, de la seva relació amb els altres i de la seva relació amb l'entorn. Es treballa de manera transversal, ja que la darrera finalitat de la institució és la integració, la rehabilitació i la reinserció social dels interns.

Aquests àmbits els desenvolupen els professionals dels equips de rehabilitació dels centres penitenciaris i també les entitats que hi col·laboren per assolir aquests objectius.

III. L'educació social als centres penitenciaris en l'actualitat

1. Professionals, recursos, planificació i oferta d'activitats

A dia d'avui podem dir que aquests 4 col·lectius professionals de l'àmbit de la rehabilitació dels centres penitenciaris de règim ordinari estan presents a tots els centres penitenciaris. Actualment hi ha més de 200 educadors, 50 monitors artístics, 30 tècnics esportius i 11 bibliotecaris.

Els monitors d'arts visuals, plàstiques, escèniques i audiovisuals es reparteixen entre els 10 centres penitenciaris ordinaris i atenen mensualment més de 1.000 interns diferents als tallers.

En relació a l'activitat física, el Programa marc d'activitat física, exercici físic i esport, vigent des del 2008, regula l'organització i la planificació de l'activitat dels tècnics esportius de centres penitenciaris. Mensualment, repartits per les diverses àrees esportives, s'atenen prop de 4.000 interns diferents.

Pel que fa a la infraestructura, s'hi ha fet una modernització important i avui podem afirmar que tots els centres penitenciaris disposen d'una biblioteca central i diverses sales de lectura, d'espais de taller, àrees esportives i aules on dur a terme l'activitat grupal.

En l'àmbit de la planificació i l'organització, amb el pas del temps totes aquestes activitats s'han anat qualificant, i responen a una planificació acurada elaborada per professionals qualificats i preparats i amb unes ràtios acceptables. Sempre partint d'un programa individualitzat de tractament i com a resposta a les necessitats d'intervenció detectades.

Ara, totes les planificacions d'activitats dels centres són anuals, engloben tota l'oferta d'activitat que pot fer un intern o interna i tots els subprogrames que s'ofereixen formen part pel PMOC, el Programa marc d'organització curricular de centres penitenciaris.

Aquestes planificacions inclouen les activitats de calendari escolar, la planificació d'estiu, de caire més fresc i lúdic, i les planificacions de jornades, setmanes culturals, celebració de dies mundials i d'altres activitats extraordinàries. També inclouen la planificació dels caps de setmana.

Totes les activitats que s'ofereixen des de l'educació no formal van dirigides a tota la població penitenciària, independentment del delicte que hagin comès i de la seva situació penal i/o penitenciària.

A hores d'ara, hi ha diverses activitats i projectes que s'han anat consolidant en el temps i que a dia d'avui estan inserits plenament en les programacions dels centres, com les activitats d'intercanvi i les trobades socioeducatives/socioesportives amb les universitats, l'esport federat en competicions regulars d'equips de centres penitenciaris, els programes d'activitat que es duen a terme als departaments de Psiquiatria i de la tercera edat al CPHB, els JO penitenciaris, la presència de centres penitenciaris com a seus oficials de festivals de música o cinema externs, un calendari anual de projecció comunitària de les activitats artístiques fora dels centres penitenciaris i la consolidació de la xarxa TIC als centres entre d'altres exemples que es poden destacar.

2. Els programes marc

a. Directrius per a les biblioteques de presó de Catalunya

Les directrius consideren les biblioteques com espais activadors i motivadors de processos d'aprenentatge i com espais d'animació grupal i participativa.

De manera conjunta amb el Col·legi de Bibliotecaris, s'han elaborat unes directrius que serveixen de guia en la planificació de les noves biblioteques de presó i en l'avaluació i la millora de les ja existents.

Els serveis que s'ofereixen són: informació i referència, consulta i lectura, préstec i suport a la formació. A més, les biblioteques es consideren centres de dinamització cultural i s'hi organitzen activitats com són els tallers de lectura de premsa, jornades sobre la lectura, concursos literaris, llibre fòrum, clubs de lectura o exposicions de llibres sobre temes monogràfics, entre d'altres.

Actualment, les biblioteques de centres penitenciaris formen part de la xarxa de biblioteques associades a la UNESCO i del grup de biblioteques catalanes associades a la UNESCO.

b. Programa marc de les arts visuals, plàstiques, escèniques i audiovisuals

El Programa marc de les arts visuals, plàstiques, escèniques i audiovisuals als centres penitenciaris de Catalunya data de l'any 2006.

Les arts plàstiques, visuals i escèniques, i el món audiovisual, són eines de democratització de la cultura que s'incorporen als centres penitenciaris com a actuacions que persegueixen la resocialització i l'evitació de l'exclusió social.

Els tallers d'arts plàstiques, d'expressió i de comunicació als centres penitenciaris s'han unit sota l'única denominació d'*artístics*, i assenyalen el seu àmbit: visuals, plàstics, escènics o audiovisuals. L'objectiu dels tallers artístics és oferir a les persones privades de llibertat la possibilitat de desenvolupar nous interessos, capacitats i aptituds i adquirir nous coneixements sobre determinades manifestacions culturals, i també educar i estimular aquest coneixement com a eina de reinserció social.

c. Programa marc d'educació per a la convivència en la diversitat

El Programa marc d'educació per a la convivència en la diversitat es concreta en un conjunt d'actuacions educatives mitjançant les quals es pretén fomentar les relacions entre les persones procedents de diferents cultures o contextos socials i promoure actituds positives envers la diversitat cultural i de rebuig davant del racisme i la xenofòbia.

Les actuacions educatives es duen a terme a partir de grups d'interns i es caracteritzen per la seva diversitat en el sentit més ampli. En aquestes actuacions, hi participen diversos professionals: educadors, monitors d'arts plàstiques, música, teatre, esports, bibliotecaris i mediadors interculturals.

Es persegueix que hi hagi una convivència fluida i que els diferents col·lectius s'integrin plenament en la vida penitenciària, per tal d'evitar situacions de rebuig i discriminació que puguin generar la formació de grups tancats i separats segons raça, creença o origen. Els objectius del programa són:

- Fomentar el coneixement intercultural i la cultura de la diversitat.
- Facilitar la integració del col·lectiu d'origen immigrant.
- Donar atenció a la diversitat religiosa.
- Adequar els equipaments al fet intercultural.
- Millorar la capacitació formativa dels interns d'origen immigrant.
- Formar els professionals per a l'atenció d'aquestes especificitats.
- Dissenyar itineraris adaptats a aquest col·lectiu per a l'execució de condemnes i la reinserció social.

d. Programa marc d'activitat física, exercici físic i esport

En el si d'un conveni de col·laboració entre el Departament de Justícia i l'Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya, es va crear l'any 2007 una comissió de treball amb personal dels centres penitenciaris i de serveis centrals. Aquesta comissió, liderada pel director de l'INEFC, ha desenvolupat el nou Programa marc d'activitat física, educació física i esports als centres penitenciaris.

Aquest nou programa marc es proposa actualitzar i ajustar aquesta disciplina als nous contextos de l'àmbit penitenciari, com ara l'evolució i professionalització de la figura del tècnic d'esports a presons; l'augment dels recursos externs i l'aproximació del medi penitenciari a la comunitat; i l'aparició de noves tendències en l'àmbit de l'entrenament esportiu, amb nous materials i nous equipaments als centres.

Amb el disseny d'aquest nou programa marc es vol dotar els professionals d'un marc comú de referència que homogeneïtzi els programes esportius; una eina que reguli i ordeni l'activitat física i l'esport que actualment s'hi desenvolupa, enquadri les bases teòriques, assenyali els objectius de la pràctica esportiva que permetin uns criteris de qualitat avaluable i garanteixi la pràctica esportiva a tota la població reclusa.

Es parteix de la concepció de la pràctica de l'esport com una eina potenciadora de les relacions socials positives; de millora del desenvolupament integral de les persones; de compensació dels efectes negatius de l'empresonament per la millora en la qualitat de vida que comporta i per la canalització de les emocions negatives; d'ocupació saludable del temps de lleure; i d'enfortiment de valors com l'autoestima, la superació i la col·laboració.

Així, el programa marc s'estructura al voltant de tres eixos: l'esport reglat (entès com una pràctica educativa tant a nivell individual com col·lectiu en competicions, en espais habilitats en cada centre), l'esport com a animació esportiva recreativa (combinació d'aspectes lúdics i esportius, amb una funció socialitzadora, d'aprenentatge de normes i valors) i l'esport i la comunitat (organització d'equips d'interns per accedir a campionats i lligues externes als centres penitenciaris).

e. Altres programes

Des del 2001 es duen a terme als centres penitenciaris accions de mediació intercultural. La mediació intercultural consisteix en el desenvolupament d'actuacions que serveixen de pont per facilitar la relació entre persones de diverses cultures, per intentar prevenir o resoldre els conflictes provocats per les diferències culturals entre immigrants i la resta d'interns o internes i professionals dels centres i fomentar el coneixement de la cultura del país d'acollida. L'objectiu és fomentar la convivència entre persones de diverses procedències culturals, augmentant el coneixement de les respectives cultures i la tolerància i el respecte vers elles i reduint la conflictivitat.

Pel que fa a les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC), des del 2001, els centres penitenciaris s'han integrat en la xarxa Punt TIC, i disposen d'aules amb ordinadors connectats a Internet per a usos educatius. Aquests Punts TIC acullen també el projecte Òmnia, que impulsa un pla de formació i accés a les noves tecnologies que vol garantir que qualsevol persona pugui accedir a la societat de la informació i no en quedi exclosa per motius de formació o econòmics. Actualment, a més, dos Punts TIC de dos centres penitenciaris estan habilitats com a centres col·laboradors d'ACTIC, l'acreditació de competències en tecnologies de la informació i la comunicació, de la Generalitat de Catalunya.

El 2007 es va iniciar el programa d'alfabetització digital i dinamització cultural (AlfaDigital), que fomenta l'ús de les noves tecnologies en les accions educatives dels centres penitenciaris. El programa AlfaDigital ha permès ampliar els equipaments TIC dels centres, a través del reciclatge informàtic i l'ús del programari lliure, instal·lant a diferents centres aules informàtiques (cyberaules) accessibles per a interns i professionals. El programa també imparteix formació en narratives digitals i creació de revistes digitals d'àudio (dMagaZines) que s'integren en el projecte DigiTale.

També es duen a terme accions de foment de la perspectiva de gènere, que es concreta en accions específiques com ara programes o subprogrames del PMOC i també, de manera transversal, el conjunt d'accions educatives dels centres. Com a dates destacades, a tots els centres es programen accions de sensibilització prop del 8 de març, Dia Internacional de la Dona, i del 25 de novembre, «Dia Internacional per a l'eradicació de la Violència Masclista.

Punts clau

Educació social, educació no formal, activitat física i esport, educació intercultural, activitats artístiques, biblioteques.

Bibliografia

DIRECCIÓ GENERAL DE SERVEIS PENITENCIARIS. DEPARTAMENT DE JUSTÍCIA (2006). *Directrius per a les biblioteques de presó de Catalunya.*

DIRECCIÓ GENERAL DE SERVEIS PENITENCIARIS. DEPARTAMENT DE JUSTÍCIA (2013).
Programa marc d'activitat física, exercici físic i esport.

DIRECCIÓ GENERAL DE SERVEIS PENITENCIARIS, DEPARTAMENT DE JUSTÍCIA (2003).
Programa marc d'educació social.

DIRECCIÓ GENERAL DE SERVEIS PENITENCIARIS. DEPARTAMENT DE JUSTÍCIA (2006).
Programa marc de les arts visuals, plàstiques, escèniques i audiovisuals als centres penitenciaris de Catalunya.